

Torres de defensa a Sant Antoni de Portmany i a Santa Eulària des Riu

per Pere Vilàs i Gil

L'estiu de 1683, l'enginyer Josep Castellón, que aleshores estava a les ordres del virrei de Catalunya, el marquès de Leganés, va ser enviat a Eivissa per informar de l'estat real en què es trobaven les defenses de l'illa i proposar les modificacions que trobàs necessàries a fi de garantir una adequada defensa en el supòsit d'un atac per part d'alguna potència enemiga.

L'estudi que va fer, onze folis en total, és una magnífica font per conèixer de primera mà les fortificacions. Dels onze folis, n'hi ha diversos i mig dedicats a les muralles i al problema que suposava el continu creixement de la població a la Marina, o sia, fora dels murs de la Reial Força, a causa de la construcció de vivendes al raval, les quals hagueren prestat protecció a un possible atacant.

El problema no era nou i no faltaren ocasions anteriors a la visita de l'enginyer per qüestionar aquestes construccions —que només estaven autoritzades als matriculats de marina—, fins i tot es varen arribar a donar ordres reials per enderrocar-les, encara que la ferma oposició dels afectats i d'algunes autoritats illenques, i la falta de mitjans econòmics sempre arribaren a temps per parar els enderrocaments.

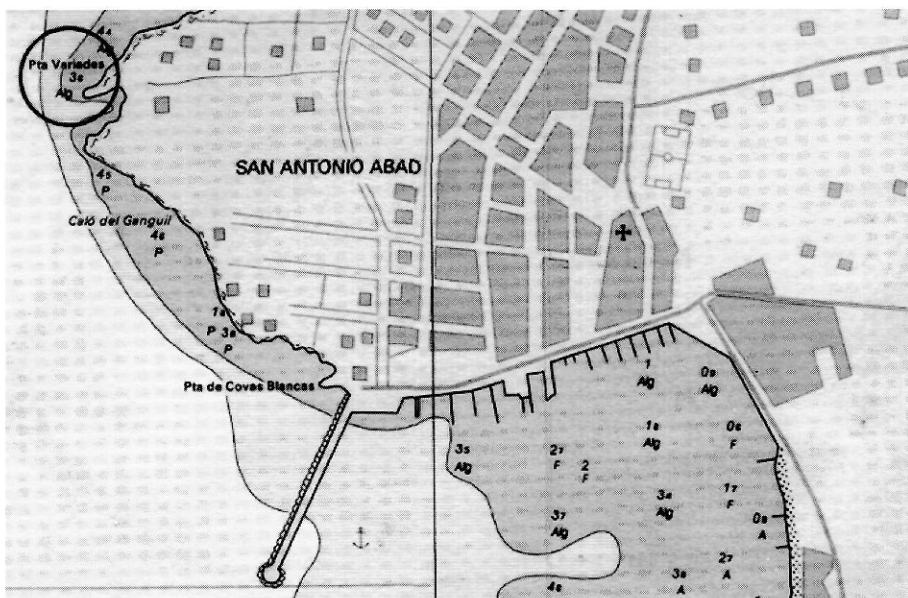
La solució va ser projectar una murada arran de la mar, fins al baluard de Sant Pere, que deixàs tancada tota la població extramurs. D'aquesta part se n'ha ocupat recentment E. Posadas en la seua obra *La Real Fuerza de Ibiza*. El que avui ens interessa és, però, l'informe que l'enginyer Castellón fa dels ports de Sant Antoni de Portmany i de Santa Eulària des Riu i de les seues respectives obres de defensa

(Arxiu de Simancas, Marina, Secció Guerra Antiga, lligall 2.784). Diu Castellón:

Siendo infalible que la principal defensa de esta isla como lo es de las de todas las de este género es el embarazar al enemigo el desembarco, no ha podido dejar de causarme admiración y desconsuelo el haber visto que el puerto de San Antón, que mira a la costa de España, llamado con justa razón Puerto Magno, siendo para su comodidad y capacidad uno de los más conspicuos de todo el Mediterráneo, queda sin el menor abrigo, expuesto al total albedrío de enemigos e infieles, no atreviéndose embarcación alguna a guarnecerse de él por no haber quien la defienda, y al mismo peligro está sujeto todo un territorio fértil de mucha extensión, como lo es el cuartón que toma la denominación del dicho puerto, y la misma reserva sagrada de la Iglesia Parroquial situada a lo último de dicho puerto no está segura de los enemigos de la fe...

Per solucionar aquest problema defensiu, l'enginyer proposa al rei la construcció d'una nova torre a la punta de ses Variades, ja que li pareix l'indret més adequat per a la defensa del port per ser l'oposat a l'illa de sa Conilleira, lloc on s'hi amaguen els pirates i corsaris enemics. Aquesta construcció, juntament amb una petita obra que diu que els naturals s'han proposat fer al costat de l'església, permetran una defensa suficient i donaran protecció als vaixells que hagin d'entrar per emparar-se d'algun temporal. I per damunt de tot assegurarà la casa de Déu, en al·lusió a l'església. El pressupost de l'obra és de dos mil reials de vuit.

La torre projectada, capaç de deu o dotze peces (canons), com es veu al plànol corresponent, té troneres i cascades, i en conjunt presenta un aspecte de fortalesa molt en consonància amb el seu caràcter defensiu. Un xic més gran que les torres de defensa

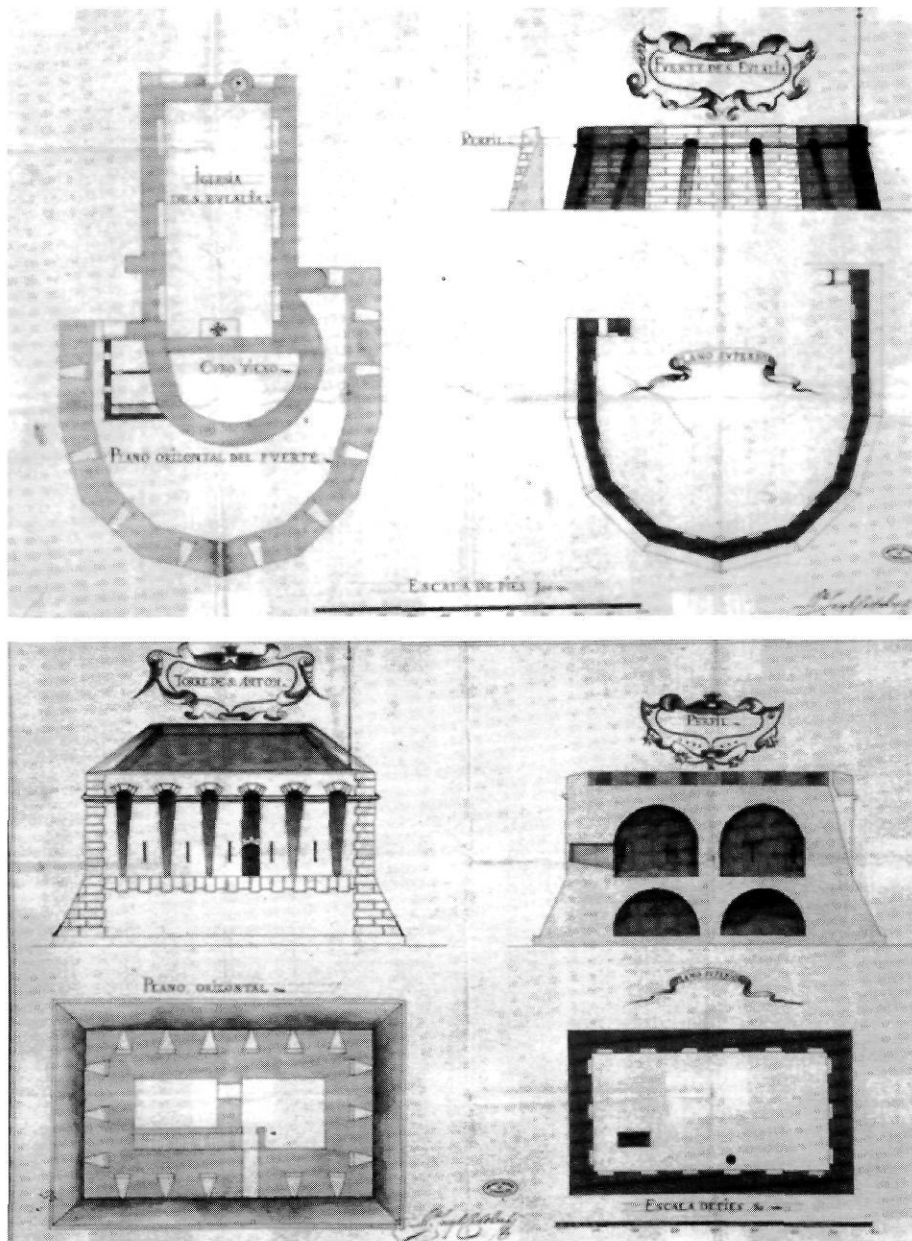

que s'havien de construir al segle XVIII, tenia, com aquestes, una planta baixa, un pis i una terrassa superior, en què es podien instal·lar hòmens armats o petites peces d'artilleria. Els murs són ben gruixuts, i per comunicar-se, hi havia una escala interior que era recta i no de caragol, ja que les dimensions de la construcció ho permetien.

Respecte a la de Santa Eulària diu:

Y porque el mismo inconveniente he reconocido en el paraje que dice de Santa Eulalia, a donde por haber un río que desemboca en la mar había agua habiéndose hallado ser muy de propósito para conservarse las embarcaciones, acuden allí los amigos como los enemigos a proveer de ella sin que se les pueda poner algún estorbo, porque si bien en la iglesia que predomina el dicho puerto hay una media torre, esta es de tan corta capacidad, que no basta a influirles el menor respeto, además de quedar todo aquel distrito, con la iglesia misma, expuesto a las hostilidades de enemigos e infieles, ponderándose además, que apoderándose los contrarios de aquel territorio perderá la plaza y buena parte de la isla la conveniencia de los molinos situados sobre el mismo río...

La proposta consisteix a modificar la mitja torre que forma la base de l'església, de manera que s'hi puguin instal·lar deu peces d'artilleria a base de fer-li una escarpa, és a dir, atalussar-la. L'obra —diu Castellón— es pot fer amb els materials de la zona, i és projectada de manera que al frontispici s'hi podran fer les cascades que figuren en el plànol. Així, dins de la mateixa construcció, quedarà la vivenda del mossènyer. El presupost de l'obra va ser el mateix que s'havia fet per a la de la punta de les Variades, és a dir, uns dos mil reials de vuit. L'informe duu data del trenta de juny de 1683. L'enginyer, que ja suposa que no hi haurà suficients diners per fer totes les obres que ha proposat, recomana fer primer la part de Vila, després la torre de Sant Antoni de Portmany i, seguida-

ment, la de Santa Eulària des Riu, i acaba dient:

...Esto es cuanto en cumplimiento de mi comisión puedo con todo rendimiento representar a V. M. deseando corresponda el acierto al celo particular que me motiva el mirar que el Real Servicio de V. M. en materia de tanto peso, como lo es la ejecución de obras nuevas, expuestas ordinariamente más a la censura que a la aprobación, especialmente de los que no han visto o reconocido el terreno.

Dejo copias de la presente relación y plantas al gobernador de la isla para que, sirviéndose V. M. de mandarla aprobar, pueda entender en su ejecución cuyo logro se puede prometer muy cumplido de su inteligencia,

aplicación y desinterés, y en su ausencia no dudo se desempeñará bastantemente D. Pedro de Bayarte y Bardají, su hijo, por lo que ha ejercitado en esta ciencia debajo de los sujetos de más crédito, y en la campaña que ha asistido, y para concurrir en el igual celo y experiencia a la del padre, con la sola diferencia de la edad.

Asimismo dejo copias en las oficinas de la presente isla para que en todo tiempo se halle razón de ellas.

Ntro. Sr. guarde el C. R. P. de V. M. como la cristiandad ha de menester...

Eivissa, desembre de 1693.
PERE VILÀS I GIL